

Sērija "Vēstures avoti augstskolai"

VI sējums

**POLIJA UN 1938.–1939. GADA
STARPTAUTISKĀ KRĪZE
EIROPĀ**

Vēstures avotu krājums

**Sastādījis, tulkojis un komentējis
Ēriks Jēkabsons**

LU Akadēmiskais apgāds

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS. POLIJAS REPUBLIKA 1918.–1939. GADĀ	13
1. POLIJAS ĀRĒJAIS STĀVOKLIS 1938. GADA MARTĀ–SEPTEMBRĪ	19
1.1. Izvilkums no Latvijas sūtņa M. Valtera konfidenciālā ziņojuma ārlietu ministram V. Munteram (Varšavā, 1938. g. 14. martā)	21
1.2. Polijas valdības oficiālais ziņojums sakarā ar incidentu uz Polijas un Lietuvas robežas (Varšavā, 1938. g. 14. martā)	22
1.3. Polijas ārlietu ministra J. Beka instrukcija sūtnim Igaunijā V. Pšesmickim par ultimatīvās notas iesniegšanu Lietuvai (Varšavā, 1938. g. 17. martā)	24
1.4. Lietuvas valdības nota Polijas sūtnim Igaunijā V. Pšesmickim diplomātisko attiecību nodibināšanas lietā (Tallinā, 1938. g. 19. martā)	25
1.5. Latvijas ģenerālkonsula Dancigā A. Birznieka ziņojums Ārlietu ministrijai par reakciju uz Polijas–Lietuvas konfliktu (Dancigā, 1938. g. 19. martā)	26
1.6. Latvijas ārlietu ministra V. Muntera slepenais raksts Latvijas sūtņiem ārvalstīs par Polijas un Lietuvas konfliktu (Rīgā, 1938. g. 4. aprīlī)	28
1.7. Latvijas sūtņa M. Valtera ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par sarunu ar Polijas ārlietu ministru J. Beku Lietuvas jautājumā (Varšavā, 1938. g. 11. aprīlī)	37
1.8. Latvijas sūtņa M. Valtera ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par visu Baltijas valstu sūtņu apspriedi (Varšavā, 1938. g. 11. aprīlī)	38
1.9. Latvijas sūtņa M. Valtera ziņojums ārlietu ministra v. i. A. Bērziņam par sarunu ar Čehoslovākijas sūtni J. Slaviku (Varšavā, 1938. g. 5. maijā)	41
1.10. Latvijas sūtņa M. Valtera ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par sarunām ar Itālijas, Lietuvas un Igaunijas pārstāvjiem (Varšavā, 1938. g. 31. augustā)	44
2. ČEHOSLOVĀKIJAS VALSTS IZNĪCINĀŠANA UN POLIJA 1938. GADA SEPTEMBRĪ–1939. GADA MARTĀ'	47

2.1. Polijas ārlietu viceministra J. Šembeka pieraksts pēc sarunas par valsts starptautisko stāvokli ar ārlietu ministru J. Beku vēstnieka Lielbritānijā E. Račiņska klātbūtnē (Varšavā, 1938. g. 6. septembrī)	50
2.2. Polijas ārlietu ministra J. Beka instrukcija vēstniekam Vācijā J. Ļipskim pirms viņa sarunas ar Vācijas kancleru Ā. Hitleru par Čehoslovākijas jautājumu (Varšavā, 1938. g. 19. septembrī)	52
2.3. Latvijas sūtņa L. Ēķa konfidenciālais ziņojums par Polijas attieksmi pret Čehoslovākiju ārlietu ministra v. i. A. Bērziņam (Varšavā, 1938. g. 20. septembrī)	54
2.4. Čehoslovākijas prezidenta E. Beneša raksts Polijas prezidentam I. Moscickim (Prāgā, 1938. g. 22. septembrī; iesniegts Varšavā 26. septembrī)	55
2.5. Latvijas sūtniecības pagaidu vadītāja N. Āboltiņa konfidenciālais ziņojums par noskaņojumu Polijā sakarā ar Čehoslovākijas krīzi ārlietu ministra v. i. A. Bērziņam (Varšavā, 1938. g. 22. septembrī)	56
2.6. Polijas sūtņa Prāgā K. Papē Čehoslovākijas ārlietu ministram K. Kroftam iesniegtā nota ar prasību atdot Polijai Silēzijas daļu (Varšavā, 1938. g. 27. septembrī)	58
2.7. Polijas sūtņa Prāgā K. Papē Čehoslovākijas ārlietu ministram K. Kroftam iesniegtais ultimāts (Varšavā, 1938. g. 30. septembrī)	60
2.8. Vācijas Ārlietu ministrijas ierēdņa V. Hēvela izdarītās piezīmes par ārlietu ministra J. fon Ribentropa tikšanos ar Polijas vēstnieku J. Ļipski (Berlīnē, 1938. g. 24. oktobrī)	62
2.9. Latvijas sūtņa L. Ēķa konfidenciālais ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par sarunu ar Polijas ārlietu ministru J. Beku (Varšavā, 1938. g. 29. oktobrī)	65
2.10. Latvijas sūtniecības Ārlietu ministrijai sagatavotais Polijas ārlietu ministra J. Beka presē publicētās intervijas tulkojums (Varšavā, 1938. g. 3. novembrī)	67
2.11. Polijas valdības paziņojums poļu-padomju attiecību jautājumā (Varšavā, 1938. g. 26. novembrī)	71
2.12. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums Ārlietu ministrijai par Polijas Ārlietu ministrijas ierēdņu uzskatiem ārpolitiskajos jautājumos (Varšavā, 1938. g. 23. decembrī)	72
2.13. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums Ārlietu ministrijai par Polijas un Čehoslovākijas attiecībām (Varšavā, 1938. g. 29. decembrī)	74
2.14. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums Ārlietu ministrijai par Polijas ārlietu ministra J. Beka tikšanos ar Vācijas kancleru Ā. Hitleru un tās izredzēm (Varšavā, 1939. g. 5. janvārī)	75

2.15.	Vācijas tulka P. Šmita piezīmes par kanclera Ā. Hitlera sarunu ar Polijas ārlietu ministru J. Beku (Berhtesgādenē, 1939. g. 5. janvārī)	77
2.16.	Polijas ārlietu viceministra J. Šembeka piezīmes par ārlietu ministra J. Beka sarunu ar Vācijas kancleru Ā. Hitleru vēstnieka J. Ļipska atstāstījumā (Varšavā, 1939. g. 8. janvārī) ...	80
2.17.	ASV militārā atašeja Polijā V. Kolberna pārskats par aktuālajiem notikumiem (Varšavā, 1939. g. 12. janvārī)	81
2.18.	ASV vēstnieka Polijā E. Dreksela-Bīdla ziņojums valsts sekretāram par Polijas reakciju uz Ungārijas pievienošanos Antikominternes paktam (Varšavā, 1939. g. 17. janvārī)	85
2.19.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums Ārlietu ministrijai par Polijas ārlietu ministra J. Beka un Vācijas kanclera Ā. Hitlera tikšanās rezultātiem (Varšavā, 1939. g. 17. janvārī)	87
2.20.	Pieraksts no sapulces Polijas Ārlietu ministrijā ebreju emigrācijas izraisīšanas jautājumā (Varšavā, 1939. g. 24. februārī)	91
2.21.	Polijas Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta direktoram sagatavotais slēdziens par ebreju problēmu (Varšavā, 1939. g. februārī)	93
2.22.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par poļu studentu demonstrācijām pret Vāciju (Varšavā, 1939. g. 27. februārī)	95
2.23.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Rumānijas ārlietu ministra G. Gafenku vizīti Polijā (Varšavā, 1939. g. 8. martā)	97
2.24.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Polijas un Vācijas attiecību saasināšanos (Varšavā, 1939. g. 10. martā)	99
2.25.	Polijas Ārlietu ministra kabineta priekšnieka M. Lubenska raksts vēstniekam Japānā T. Romeram ar valsts ārpolitiskā stāvokļa novērtējumu (Varšavā, 1939. g. 14. martā)	101
2.26.	Polijas ārlietu ministra J. Beka apkārtraksts (šifrēta telegramma) sakarā ar Čehoslovākijas sabrukumu (Varšavā, 1939. g. 15. martā)	102
3.	PIRMASKARA KRĪZES SAASINĀŠANĀS UN POLIJA	
	1939. GADA MARTĀ–AUGUSTĀ	103
3.1.	Polijas ārlietu ministra J. Beka raksts sakarā ar starptautiskās situācijas saasināšanos (Varšavā, 1939. g. 20. martā)	106
3.2.	Polijas vēstnieka Vācijā J. Ļipska ziņojums ārlietu ministram J. Bekam par sarunu ar Vācijas ārlietu ministru J. fon Ribentropu (Berlīnē, 1939. g. 21. martā)	107

3.3. Polijas ārlietu viceministra J. Šembeka piezīmes par J. Beka uzstāšanos ministrijā saistībā ar Vācijas prasībām (Varšavā, 1939. g. 24. martā)	110
3.4. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums Ārlietu ministrijai par stāvokli un noskaņojumu Polijā sakarā ar starptautiskajām norisēm (Varšavā, 1939. g. 25. martā)	112
3.5. Polijas vēstnieka J. Ļipska ziņojums par sarunu ar Vācijas ārlietu ministru J. fon Ribentropu (Berlīnē, 1939. g. 26. martā)	114
3.6. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Polijas un Vācijas attiecībām (Varšavā, 1939. g. 29. martā)	117
3.7. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Polijas ārējo un iekšējo stāvokli (Varšavā, 1939. g. 31. martā)	118
3.8. Lielbritānijas premjerministra N. Čemberlena paziņojums parlamentā par britu vienpusīgajām garantijām Polijai (Londonā, 1939. gada 31. martā)	121
3.9. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par reakciju uz Lielbritānijas garantijām Polijai (Varšavā, 1939. g. 1. aprīlī)	122
3.10. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Polijas ārpolitisko situāciju (Varšavā, 1939. g. 5. aprīlī)	124
3.11. Lielbritānijas premjerministra N. Čemberlena paziņojums parlamentā par divpusējo garantiju vienošanos ar Poliju (Londonā, 1939. g. 6. aprīlī)	126
3.12. Francijas premjerministra E. Daladjē paziņojums parlamentā par garantijām Polijai (Parīzē, 1939. gada 13. aprīlī)	127
3.13. Latvijas ārlietu ministra V. Muntera slepenais apkārtraksts sūtniecībām par 19. aprīļa sarunu ar Polijas sūtni Latvijā J. Klopotovski (Rīgā, 1939. g. 19. aprīlī)	127
3.14. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Igaunijas armijas virspavēlnieka J. Laidonera vizīti Polijā (Varšavā, 1939. g. 19. aprīlī)	129
3.15. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par sarunu ar Polijas ārlietu ministru J. Beku (Varšavā, 1939. g. 20. aprīlī)	131
3.16. Vācijas kanclera Ā. Hitlera runas fragments Reihstāgā sakarā ar Polijas jautājumu (Berlīnē, 1939. gada 28. aprīlī)	135
3.17. Polijas ārlietu ministra J. Beka runa Seimā, atbildot uz Ā. Hitlera runu Reihstāgā (Varšavā, 1939. g. 5. maijā)	138
3.18. Polijas valdības memorands Vācijas valdībai (Varšavā, 1939. g. 5. maijā)	143

3.19.	Polijas sūtņa Latvijā J. Klopotovska ziņojums ārlietu ministram J. Bekam par sarunu ar kara ministru J. Balodi (Rīgā, 1939. g. 5. maijā)	146
3.20.	Polijas ārlietu ministra J. Beka telegramma pārstāvjiem ārvalstīs par sarunu ar PSRS ārlietu tautas komisāra vietnieku V. Potjomkinu (Varšavā, 1939. g. 13. maijā)	148
3.21.	Polijas un Francijas militārās sadarbības līgums (Parīzē, 1939. gada 19. maijā)	149
3.22.	Apspriede Vācijas Reihskancelejā par iespējamo uzbrukumu Polijai (protokola fragmenti; Berlīnē, 1939. g. 23. maijā)	150
3.23.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Polijas ārējo un iekšējo stāvokli (Varšavā, 1939. g. 25. maijā)	152
3.24.	Latvijas Ārlietu ministrijas pārskats par Dancigas jautājumu (1939. g. maijā)	156
3.25.	Polijas ārlietu ministra J. Beka raksts diplomātiskajām pārstāvniecībām par valdības nostāju pret Rietumu lielvalstu un PSRS sarunām (Varšavā, 1939. g. 9. jūnijā)	166
3.26.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Polijas ārpolitisko situāciju un attiecībām ar Latviju (Varšavā, 1939. g. 13. jūnijā)	167
3.27.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums par Polijas attieksmi pret PSRS–Lielbritānijas–Francijas sarunām Maskavā (Varšavā, 1939. g. 14. jūnijā)	171
3.28.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums par sarunu ar Polijas Valsts prezidentu I. Moscicki un ārējās situācijas uztveri Polijas galvaspilsētā (Varšavā, 1939. g. 14. jūnijā)	172
3.29.	Polijas ārlietu viceministra J. Šembeka saruna ar vēstnieku Maskavā V. Gžibovski par PSRS politiku (Varšavā, 1939. g. 26. jūnijā)	174
3.30.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par braucienu uz Dancigu un Gdiņu (Varšavā, 1939. g. 28. jūnijā)	175
3.31.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par sarunām ar Polijas ārlietu ministru J. Beku un viceministru J. Šembeku (Varšavā, 1939. g. 14. jūlijā)	179
3.32.	Polijas ģenerālkomisāra Dancigā M. Hodacka nota Dancigas brīvvalsts Senāta prezidentam (Dancigā, 1939. g. 4. augustā)	181
3.33.	Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par Polijas attiecībām ar Vāciju un Lielbritāniju (Varšavā, 1939. g. 18. augustā)	182

3.34.	Vācijas kanclera Ā. Hitlera uzruņa armijas augstākajam komandējošajam sastāvam par uzbrukuma sākumu Polijai (Oberzalcbērgā, 1939. g. 22. augustā)	184
3.35.	Vācijas un PSRS neuzbrukšanas līguma slepenais papildu protokols (Maskavā, 1939. g. 23. augustā)	185
3.36.	Polijas ārlietu viceministra J. Šembeka sarunas ar Ārlietu ministrijas departamentu direktoriem par Vācijas–PSRS neuzbrukšanas līgumu (Varšavā, 1939. g. 22.–23. augustā)	186
3.37.	Polijas ārlietu ministra J. Beka instrukcija diplomātiskajām pārstāvniecībām sakarā ar vācu–padomju neuzbrukšanas līgumu (Varšavā, 1939. g. 23. augustā)	187
3.38.	Polijas ārlietu viceministra J. Šembeka saruna ar ārlietu ministru J. Beku par apdraudējumu no Vācijas puses (Varšavā 1939. g. 24. augustā)	188
3.39.	Polijas–Lielbritānijas savienības līgums (Londonā, 1939. g. 25. augustā)	189
3.40.	Polijas–Lielbritānijas slepenais protokols par Savstarpējās palīdzības līguma interpretāciju (Londonā, 1939. gada 25. augustā)	191
3.41.	Polijas sūtņa Rīgā J. Klopotovska ziņojums par sarunu ar Francijas sūtni Latvijā Ž. Tripjē (Rīgā, 1939. gada 25. augustā)	192
3.42.	Polijas ārlietu viceministra J. Šembeka piezīme par sarunu ar Latvijas sūtni L. Ēķi (Varšavā, 1939. gada 25. augustā)	192
3.43.	Polijas sūtņa Rīgā J. Klopotovska slepenais ziņojums ārlietu ministram par Latvijas nostāju (Rīgā, 1939. gada 29. augustā)	193
3.44.	Polijas valdības oficiālais paziņojums sakarā ar Vācijas prasībām (Varšavā, 1939. g. 30. augustā)	195
3.45.	Oficiālais Vācijas paziņojums – ultimāts Polijai (t. s. 16 punkti; Berlīnē, 1939. g. 30. augustā, ap plkst. 23.30)	196
3.46.	Polijas ārlietu ministra J. Beka paziņojums Lielbritānijas vēstniekam H. Kenardam (Varšavā, 1939. g. 31. augustā, plkst. 12.00)	199
3.47.	Polijas vēstnieka J. Ļipska ziņojums ārlietu ministram J. Bekam par sarunu ar Vācijas ārlietu ministru J. fon Ribentropu (Berlīnē, 1939. g. 31. augustā)	200
4.	POLIJAS VALSTS IZŅĪCINĀŠANA 1939. GADA	
	SEPTEMBRĪ–OKTOBRĪ	201
4.1.	Vācijas kanclera Ā. Hitlera paziņojums bruņotajiem spēkiem sakarā ar kara sākumu pret Poliju (Berlīnē, 1939. g. 1. septembrī)	205

4.2. Polijas prezidenta I. Moscicka uzruna tautai sakarā ar Vācijas uzbrukumu (Varšavā, 1939. g. 1. septembrī)	206
4.3. Francijas ārlietu ministra Ž. Bonē apkārtraksts diplomātiskajām pārstāvniecībām par sarunām Vācijas agresijas priekšvakarā (Parīzē, 1939. g. 1. septembrī)	206
4.4. Polijas ārlietu ministra J. Beka telegramma vēstniekiem Londonā un Parīzē ar prasību par nekavējošu sabiedroto palīdzību (Varšavā, 1939. g. 1. septembrī)	207
4.5. Izraksts no sūtņa L. Ēķa 1. septembra pirmā ziņojuma ārlietu ministram V. Munteram par kara sākumu (Varšavā, 1939. g. 1. septembrī)	208
4.6. Latvijas sūtņa L. Ēķa 1. septembra otrais ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par sūtniecības stāvokli (Varšavā, 1939. g. 1. septembrī)	209
4.7. Polijas valdības ziņojumi sakarā ar Vācijas agresiju (Varšavā, 1939. g. 2. septembrī)	210
4.8. Izraksts no Latvijas sūtņa L. Ēķa 2. septembra pirmā ziņojuma ārlietu ministram V. Munteram par stāvokli Varšavā (Varšavā, 1939. g. 2. septembrī)	211
4.9. Latvijas sūtņa L. Ēķa 1939. gada 2. septembra otrais ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par sakaru iespējām ar Rīgu (Varšavā, 1939. g. 2. septembrī)	212
4.10. Polijas vēstnieka Lielbritānijā E. Račiņska nota Lielbritānijas valdībai palīdzības jautājumā Polijai (Londonā, 1939. g. 3. septembrī)	213
4.11. Lielbritānijas ārlietu ministra E. Halifaksa telegramma vēstniekam Vācijā N. Hendersonam ar kara pieteikuma tekstu (Londonā, 1939. g. 3. septembrī)	213
4.12. Francijas ārlietu ministra Ž. Bonē apkārtraksts ārzemju diplomātiskajām pārstāvniecībām par karastāvokli ar Vāciju (Parīzē, 1939. g. 3. septembrī)	214
4.13. Izraksts no sūtņa L. Ēķa ziņojuma par stāvokli Varšavā ārlietu ministram V. Munteram (Varšavā, 1939. g. 4. septembrī)	215
4.14. Latvijas sūtņa L. Ēķa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par savu evakuāciju no Varšavas (Kšemeņecā, 1939. g. 11. septembrī)	216
4.15. Polijas militārās misijas Lielbritānijā vadītāja ģenerāļa M. Norvida-Neigebauera raksts ģenerālim V. Aironsaidam par britu palīdzības nepieciešamību (Londonā, 1939. g. 13. septembrī)	220
4.16. PSRS valdības nota Polijas vēstniekam V. Gžibovskim (Maskavā, 1939. g. 17. septembra naktī)	222
4.17. Polijas vēstnieka V. Gžibovska atbilde uz PSRS valdības notu (Maskavā, 1939. g. 17. septembra naktī)	223

4.18. Polijas vēstniecības Londonā paziņojums sakarā ar PSRS agresiju (Londonā, 1939. g. 17. septembrī)	224
4.19. Lielbritānijas valdības sēdes protokols (Londonā, 1939. g. 18. septembrī)	225
4.20. Lielbritānijas valdības nota sakarā ar PSRS agresiju pret Poliju (Londonā, 1939. g. 18. septembrī)	226
4.21. Francijas valdības atbilde uz PSRS notu (Parīzē, 1939. g. 20. septembrī)	227
4.22. Maršala E. Ridza-Smiglija pēdējā pavēle Polijas Bruņotajiem spēkiem (Rumānijā, 1939. g. 20. septembrī)	228
4.23. Rumānijas valdības nota Polijas valdībai par lēmumu to internēt (Bukarestē, 1939. g. 21. septembrī)	229
4.24. Lielbritānijas vēstnieka Maskavā V. Sīdsa ziņojums ārlietu ministram E. Halifaksam (Maskavā, 1939. g. 25. septembrī)	231
4.25. Vācijas-PSRS līguma par draudzību un robežu slepenie papildu protokoli (Maskavā, 1939. g. 28. septembrī)	235
4.26. Polijas vēstnieka Londonā E. Račiņska Lielbritānijas valdībai iesniegtais Polijas Republikas valdības protests pret vācu-padomju 28. septembra līgumu (Londonā, 1939. g. 30. septembrī)	236
4.27. Bijušā Polijas sūtņa Latvijā J. Klopotovska liecība (fragmenti) Polijas Trimdas valdības komisijai par Latvijas situāciju pēdējo 12 mēnešu laikā un tās attieksmi pret Poliju, Vāciju un PSRS (1939. g. 17. oktobrī)	237
4.28. Sūtniecības Varšavā I šķiras sekretāra A. Langina 1939. gada 26. oktobra ziņojums ārlietu ministram V. Munteram (Rīgā, 1939. g. 26. oktobrī)	240
4.29. Izvilks no bijušā Polijas vēstnieka PSRS V. Gžibovska pārskata (Parīzē, 1939. g. 6. novembrī)	254
4.30. Latvijas Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāra M. Nukšas raksts sūtņiem ārzemēs par attiecību pārtraukšanas ar Poliju apstākļiem (Rīgā, 1940. g. 26. janvārī)	260
4.31. Latvijas konsula Viļņā F. Donasa ziņojums ārlietu ministram V. Munteram par pilsētā notikušo (Rīgā, 1939. g. 1. novembrī)	264
4.32. Izvilks no bijušā sūtņa Varšavā L. Ēķa vēstules Latvijas diplomātiskā un konsulārā dienesta vadītājam, sūtņim Londonā K. Zariņam (Vašingtonā, 1942. g. 20. decembrī)	277
PIELIKUMS. Karte «Polijas Republika līdz 1938. gada rudenim»	281
PERSONU RĀDĪTĀJS	283